

NYELVEMLÉKEK AZ INTERNETEN

Az Országos Széchényi Könyvtár nagyszabású nyelvemlék-kiállításának megnyitása mellett útjára indította a **Magyar nyelvemlékek** című multimédiás szolgáltatást. A honlap tervezése során merült fel, hogy – kihasználva az internet adta lehetőségeket – ugyanabban a szolgáltatásban szóljunk a kutatókhoz és a felhasználók széles köreihez is. Az úgynevezett tudományos oldalon közzétett, több mint 130 nyelvemlék mellett, 16 kiemelkedően fontos szöveget emeltünk ki a honlap népszerűsítő vetületén. Az egyes nyelvemlékek nevéhez sajátos megnevezéseket is társítottunk, melyek tömören kifejezik, hogy az adott dokumentum miért különösen becses minden magyarul értő ember számára. A két legtöbbször idézett, legrégebbi szövegünkön kívül – *Halotti beszéd és könyörgés* (a legrégebbi összefüggő magyar szövegemlék) és az *Ómagyar Mária-siralom* (az első fennmaradt magyar nyelvű vers) – szerepel a listában például az első magyar nyelvű nyugta (*Vér András menedéklevele*), a legrégebbi, eredetiben fennmaradt históriás ének (*Szabács viadala*) és a legrégebbi magyar nyelvű könyv (*Jókai-kódex*) is. Helyet kapott az összeállításban az 1528-ból való első magyarországi nyomtatott térkép, a *Tabula Hungariae*, másképp a *Lázár-féle térkép* is. Ennek a honlap népszerűsítő vetületén való közlé-tétele reményeink szerint segít abban is, hogy köztudottá váljon, a mű az UNESCO *Memory of the World* címét is elnyerte 2007-ben, s mint ilyen a magyar nyelvemlékek között egyedülálló.

A honlap számára két, grafikailag elválasztott és összekapcsolt felületet terveztünk. A két markánsan elkülönülő színvilágot – népszerűsítő/bordó és tudományos/ezüst – összeköti az időspirálból tekeredő jól ismert szöveg, az *Ómagyar Mária-siralom* „szalagja” és a magyar motívumkincsből való stilizált tulipán, az ezüst háttérben pedig felsejlik a *Halotti beszéd* szövegét tartalmazó kódexlap egy részlete. A honlap minden oldala felkínálja a lehetőséget a két vetület közötti váltásra is. A két összekapcsolódó tartalom azt a meggyőző-désünket is megjeleníti, hogy azonos minőséget és a másik felületre való betekintés igényét is felkeltő formát kell kínálni a tudományos kutató és a kisdíák vagy más érdeklődő felhasználó számára egyaránt.

A *Drupal* tartalomkezelő rendszerben készült szolgáltatás szerkezetének a „mélyén” az úgynevezett adatlapok foglalnak helyet. Kialakításuk, az egyes adatmezők definiálása a tudományos kutatók, a honlapszerkesztők és a programozó közös feladata volt.

Minden egyes nyelvemlék saját adatlapot kapott, amely a legfontosabb információk (megnevezés, az elkészítés helye és ideje, a nyelvemlék anyaga, levélszám, méret, őrzőhely, az írásmódra, a kötésre utaló adatok stb.) mellett tartalmazza a nyelvemlék tudományos leírását is, valamint adott esetben közli a már digitalizált nyelvemléket, megadva a digitalizálás helyét és idejét is. A leírások minden esetben kutatók által jegyzett, eredendően a kiállítás katalógusa számára írt szövegek a honlap számára adaptált változatai.

Az adatlapok tanulmányozása során a tudományos feltárás és a digitalizálás hátralévő feladatai is tetten érhetők. Számos esetben hiányzik ugyanis a leírás a nyelvemlék adatlapján, mivel még nem tárták fel tudományosan az adott szöveget. Ez a jelenség felveti azt az új elvi lehetőséget is, hogy egy jól definiált tartalomszolgáltatás, a maga rendszerezett „fiókjával” felhívhatja a figyelmet a további feladatokra is, illetve új irányt szabhat az elvégzendő munkáknak. A kapacitás hiánya miatt a „nyers” állapotú digitalizált képek (olykor több száz oldalas kódexek) feldolgozása lassan halad, ugyanakkor már elkészült több virtuálisan egyesített kódex és dokumentum a honlap megnyitása óta.

A szerkesztők számára komoly feladatot jelentett a nyelvemlékek szövegkiadásainak és a szakirodalom listáinak összeállítása, a digitális tartalmak felkutatása és a további digitalizálások megszervezése. Az utóbbi másfél évszázadban több úgynevezett szövegkiadás-sorozat is napvilágot látott. A két XIX. századi sorozat közül a *Régi Magyar Nyelvemlékek* hat kötetének digitalizált változata a *Magyar Elektronikus Könyvtárral* (MEK) való együttműködésben készült el, míg a *Nyelv-emléktár* tizenöt kötetének ugrópontjai a Pécsi *Tudománygyetem Könyvtárának* digitális gyűjteményébe, a *KlimoTheca*-ba vezetnek. A XX. századi szövegkiadások közül a *Codices Hungarici* kilenc kötetéből e sorok írásakor már négy elérhető a szolgáltatásban, valamint elolvasható további öt kötet digitális verziója is a *Régi Magyar Kódexek* jelenleg is futó, s már 31 kötetet számláló sorozatából. Az összefoglaló sorozatok mellett nyelvemlékek szerinti bontásban tettük közzé egy-egy dokumentum szövegkiadásainak listáit. Ezek a listák természetesen tartalmazzák a szövegkiadás-sorozatok vonatkozó tételeit és az adott nyelvemlék önálló megjelenéseit is. Az összefoglaló munkák között kapott helyet a kiállításra készült számos tabló anyaga is. Ezekben a letölthető összeállításokban neves

nyelvészek és irodalomtörténészek foglalták össze a legkorszerűbb tudományos eredményeket és álláspontokat (pl. az *Árpád-kori helynévtörténeti források feldolgozása a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékén*).

Az általában a nyelvemlékekre és az egyes nyelvemlékekre vonatkozó szakirodalom listáinak összeállítása és az interneten elérhető tartalmak felkutatása bizonyult talán a legnagyobb feladatnak. A nyelvemlékek szerint közölt bontásban összegyűjtöttük a vonatkozó szakirodalmi tételeket, a megjelenő listákba pedig bekötöttük az összefoglalások, a tanulmányok és a cikkek már interneten elérhető változatait is. A listák ellenőrzése és kiegészítése egyelőre még a tudományos kutatókra vár, ugyanakkor újabb tételekkel bővülnek folyamatosan az OSZK Tartalomszolgáltató Osztályának munkája során.

A kutatókkal való egyeztetés nyomán az a döntés született, hogy hanganyagot és multimédia-elemeket elsősorban a népszerűsítő felületen közlünk. A tudományos oldalon ezért csak az a négy nyelvemlékfelvétel hallgatható meg, amelyeknek szövege korábban a kiállítás termeiben is hallható volt. Az érdekességek között elérhető néhány nyelvemlék ihlette irodalmi mű is, pl. Kosztolányi Dezső *Halotti beszéd* című költeménye Latinovits Zoltán és Mensáros László előadásában. A népszerűsítő összeállításban további multimédia-elemeket tettünk közzé: közel negyven hanganyag és tíz filmrészlet segítheti a közoktatás

szereplőit, illetve az érdeklődő felhasználót. A hanganyagok egy részét a *Hungaroton Records Kft.* bocsátotta rendelkezésünkre, a filmeket a *Magyar Televízió Zrt.* és a *Magyar Nemzeti Filmarchívum* gyűjteményéből kaptuk. A hanganyagok túlnyomó többsége a honlap számára készült az OSZK házi stúdiójában. A 32 hangfelvételen jelentős művészek hangja hallható, köztük az azóta elhunyt Végvári Tamás színművész – egyik utolsó hangfelvételen – a *Halotti beszéd és könyörgés* olvasatát mondja.

*

A 2009 őszén indult honlap számos tartalommal bővült a bemutató óta. Elkészítettük és a rendelkezése álló tartalommal feltöltöttük az összes adatlapot, illetve ellenőriztük az adatok helyességét. Szintén elkészült az őrzési helyek szerinti térkép, amely önmagában is demonstrálja a kultúra határokon és századokon átívelő egységét. Ezzel összefüggésben a határainkon kívüli őrzött nyelvemlékek adatlapjainak a fordítása is megkezdődött. A honlapon publikált tizenkét, külföldön őrzött magyar nyelvemlék cseh, horvát, lengyel, német és román nyelvű adatlapja 2011 első felében lát majd napvilágot. Terveink között szerepel olvasatok és értelmezések közzélése is, továbbá szakirodalmi munkák digitalizálása és a nyelvemlékek által ihletett művek sorának gazdagítása.

Sudár Annamária
sudara.at.oszk.hu

